

BUM BALTZIZKA

Bum baltzizkak, eizara joanik, leoi bat eskuratu zun. Nola baiña? Orlegiak ziran Bum baltzizkaren begiak; illea oso kiskurtua, Iarrua beltzerana, ta elurra bezin zuink ortzak.

Ontaz iñioiz ba'ziarduten, Bum'ek parre egiten zun gogotik; eta zirkuko kaiola guztien artean atxi-atxika, leioia zegoanaren aurrean gelditzen zan, eta burni-sare bitartetik besoak sartuaz, aren grīna-mordoai sendo oraturik, ots egiten zun:

—Atzi aut! Atzi aut!

Eta inguruko guztiak onela zioten: «Bum bai dugula azkarra!» Ta, izan ere, zoriontsu bizi zan.

Bera, noski, zirkuko abercentzat adiskide ta lagunik miñena ere.

Katamotzak ezten zitun Zeus'en semea zan: bai, Zeus ille gorriskadun erraldoi beltz, host katamotz gazte oker zeuzkanarena. Etzian beste abereen lagun Zeus'en katamotzak, orren leialak beintzat. Arroputz eta seta gaiztoko ziran aiek, eta zirkuko piztien artean lenengotzat zeuzkaten beren burnak.

Gurditzar bat zun ezilariak zirkuko piztigoi ondoan, margo bage ta murriztu sasarra.

Gau batean, egun artako jai-aldia amaitu ta zirkuko guztiak lo zetxatela, negar-ulu erkin etenbagea entzun zan, Zeus'en etxe ibilkorrean. Gosez ildako katu bat zirudian, miau luezka.

Elepantea esnaturik, eta bere belarri aundiak astindu ta zoko guztieta begiak zorroitu arren, etzun ezer ikusi.

Bertatik, ala ere, Zeus'en gurdiko leio iriki zear, gauza beltz bat begiztu zan, kutxa zarrean ikaraz ta deika.

Burutzarra arbildu ta misua sartu zun bertara. Ta aurtxo bat zan, guztiz pituñ, doi-doi ikusten zana.

—Txiii!! murruza egin zun elepanteak: baiña aurtxo baltzizka etzan ixildu, negar zegian oraindik.

Orduan Dunbo'k —onela dute izena munduko elepante guztiak— bere mutur luezean artu ta gora jasorik arduraz, txit gozoro kulunkatu zun, elepanteak ere kantatzen da kitelako, onela abesturik:

«Lo, lo, ene aurtxo...
Or dabil mamaoa;
lo gutxi ba'dagi,
jango du beltztxoa.»

Eta etzun Bum'ek gau artan negarrik egin geiago, ezta beste iñioiz ere Bumbo'k gau-aurtzain goxo, hai zizkion abesten lelo ta seaska-kanta eztia:

«Izarño, goiz-argia...
Goi-eguzkitxo!
Ez ari oinuz, beltza;
Dunbo elepanteak
zaintzen dizu loa.»

Eta autxoa laster ikasi zun zutik egoten; bai ta mando-gurdi traskilletik herezeisten ere.

Leioiak mormox egun batean:

—Zer da gureurrean mugitzan dan miñeo ori?

Elepanteak azaldu zion:

—Aurtxo bat duzu. Ume-zurtza, aurki; jaiotzorduan il zitzaion ama, Zeus du aita.

Eta leioiak, ark kaiolan eskuak sarturik, zangoak, bereak eta kumeena, ikutu ta igurtiz gozaratzen utzi zizkion.

Ango abere guztiak jakin zuten laster aurtxeari gerta zitzaiona; ta bakar-hakatrik, lur gainean iraulka ta atz loituak mizka, egun osoa igaro oi zun umetxoari errukia artu zioten.

Eta aintzak kili-kili egiten zion sainxoa, sudur-aizeka; Samurñe tximuaik, ordea, bere kumeekin basi jolasten pozarren ikusten zun, iñondik ere ari kalterik ez zetorkion arduraturik; tentelkeriak egin oi zitum foakeak ere, ben ta itxuratsu, mutur gainean kaiol-zokoan gordeta zeukan pelota zarra jartzen zula, ta aurtxoa bildurtu ez zedin, etzuan gauez txiliarik egiten, fokak geienik orrela egin oi duten arren; «Nabar zaldiak ere bizkarrean eraman oi zun, ibiltzeko ezarleku dizditsua lepo gain zeukanessa hantz ere: auxe zan Bum'entzat jolasketan atsegintsuena.

Ekiñaren ekiñez, azkenik, ibiltzen, jauzi egiten, mintzatzen eta abar, ikasi zitun baltzizkak.

—Nire aurra, egunetik egunera, ederrago dago —esan zun bein elepanteak, arro an- mean.

—Zure aurra?, leioiak orro.

—Zure semea?, Samurñe txilio.

—Zure semea?, Nabar'ek irrintzi. Ta kaiola guztietatik irten zan asarrezko galdera berdinña: katamotzak, orraitio, etzten zaratarik atera, olako eztabaideetan ez baitziran egundo sartzen.

—Aurtxo au, guztiona da; bai, Bum danna dugu zerhait beintzat, guztiok maite duguiako ta berarekin arduratzan geralako itz egin zun leioiak, heste abereak pakera zitanean.

Elepanteak ordinan, burnu makurtuz, leioi errazoiaren zegola, esan zien.

Gauean Dunbo'k, beti bezela, leiotik zeartu zun mutur tzarra, baiña ezer esan bague. Bum'ek muin eman zion: ta, gan-giro ederra bait-zan, Dunbo'k bere bizkarrera jaso-erazi zun. Baltzizkak, ostera, belarriak zistindu zizkion tiraka, ta samurkiro esan:

—Gauza bat ba-dakizu? Guztiok maite gaituet, baiña zu bestea baiño pizkat geiago.

Poz-eztitan jarri zan elepantea, ta agoan ura artu ta mutur tzarra lutzaturik, gaizto eizez gero, katamotzen kaiola ureztatu zun; aiek bereala esnatu ta gurrika asu ziran marmarati, suak barrua artuta.

—Zer duzue, ene kumeok? Zeus'ek oin gurdi barrutik.

Dunbo'k, bildur-ikaraz, kutxa zar oetza-koan laga zun aurra; ta katamotzai asatreka ixildu zanean, Bum'ek eskatu zion:

—Ipui bat, otoi, konta egidazu.

—Bein baten, elepantetxo bat zan, oso polita...

Eta «Elepantetxo ta amona», ots, gure «Buru-gorritxo», bukatu zuncan, txikiak geiago eska zion, irrika biziz:

—Geiago, geiago...

—Auntz-ama batek zazpi auntz-kume zeukan. Beñola...

Azkenera orduko, Bum lotan zegoan lasi-lasai.

Dunbo'k berriñ, oso bigun, izarea mutur-erpiñez artu ta osoan estalli zion Aurtxoari seiña.

Goizetan, giro ona zanean beiñik-bein, txit ikusgarria ango jolasera. Aberetegia zahaltzen zuteneko, umetxoaz bete oi zun inguru guztia; aiek abere guztiai zien bildur pizkat, baiña piztiai hantz ere.

Bum sarritan aintz edo zaldi gaiñera igo oiztan, ta txikiak auen inguruaren pillatzen ziranean, baltzak esaten zion azpikoari:

—Urbildu adi, ta putz-ezak gogotik.

Au gertatzen zanean, umetxoak bildurrez ta garrasi baten zijoazten andik. Ta Bum'ek bai orduna parre-algara!

Baiña gero, txikiak paketzearen, aberekontuak esan oiz zizkien.

Txiki batzuk etzuten egunik uzten, zirkua urian zan bitartean, ara jo bage; ta andik aldatzean ta Bum'i agur egitean, oso goibel gelditzen ziran. Adiskide miñak egin zitlako, kolore ta margozko bolatxoak eman oiz zizkion: baltzizkak, berriz, laztan zitulako, leioiaren illes-mototeko puzkaren bat, edo Nabar'en perra zarren bat, edo ta Dunbo'k zirkuan lan zegian bitartean apaingarriztaz zerabilen lumaren bat ematen zien, esku-erakutsi antzean.

Bum'ek bost urte egin zituan, ta Zeus'ek tenhizikoz, atera zun ihiltalditxo bat egitera.

—Etzerate konturatu, bear bada, zein libaiña dan nire semea?, esan zun arrosko, txerpolari, ezilari, jostari. Paul jaun eta Perguson andereñoaren aurtean.

—Uste duzu, ez dakigula? Maite dut nik zure umea, nerea bai litza heste bai, azaldu zu Perguson andereñoak. Samurñe jaubea.

Geienez Bum'ek Perguson andereñoaren jan oiz zu, ta onek egiten zizkion eldean zeramazkin jantxitxoak.

Bum'ek eta tximiu-kumak galtza berdinak eraman oiz zituzten, gorriak edo urdinak. Goitik, tximiuak bezela, bilosik zebillan. Neguan ez, ostera; neguan berogarriz ondo apaindua zebillen,

Zeus'ek egun batean esan zion:

—I, ene seme, audi egiten aizenean, ezle izango aiz.

Bum'en barnea oso poztu zan, ta atsegina izango zitzaion hertatik, azi ta beingoan gizon egitea.

Egun artatik, zirkura joaten utzi zion, arratsaldero.

Bum'ek, ikustegiko ezarlekuan exerita, billaldean zeartza jira-biraka zekusan Dunbo, kolorezko lumaz lurna osoan ornitua. Baldomer jaunak, aren bizkarrean tingo, ots zegian:

—Adi!, adi! asi-zorian dago zirkua. Leioiak, katamotzak, tximiuak... Jolastu zaiteze gogotik; eta... azkenean, Dunbo ta

ni irtengo gera etorri zeratenoi eskerrak ematera.

Tximuaak txirringutsean zebiltzan, bai ta ostikolari bai lirean jokatu ere; Bum'i, ordea, irri egiten zioten muxinga, ta baloia jaurtzen zioten, baltzizkaren murrun-bildur bage.

Irrilariak zuri zeramaten arpegia ta su-durra gorriztatua. Alkarri ostikoka ari ziran; borobil bikaiñak ateraten zituzten belarrietatik, eta ondoren gora bota.

Leoi aita betarte-illun irten zan bere iru leoi-kumeekin; auek aita bezin aindi bai-ziran. Kailo barruan sartu zan ezle, ta jauzi-erazi ta zango biren gain tente jarri-azo zitun; eta aietatik bat atzeratu zalako, ugel-biurritz jipoia astindu zion ezleak; min aundia artu zun leoiak antza negar-malko gizen zuria erori zan beñik-bein bere begizaloetan beera. Bum'ek ere negarrari eman zion.

Foka etzan ezer egiten ausartu, lotsa bait, zan

—Tira, ederki saiatzen zera-ta; bizkortu zun Bum'ek, alboratu zitzasionen.

Azkenerantza agertu zan Zeus. Bum'ek so-egir zion bere aitari, ta arrezkero, arengan ezarri ta aren zirkin eta igikinetan euki zitun bere begin, arnas-otsik ere atera bage.

Kailo barritan baiño politago ematen zuen katamotzak; baiña oso arro-putzak.

Zeus'ek ots: «A», ta katamotzak janzi edo salto bat egiñik, gizonak eskuetan zeukan suzko ustai baten zear igarotzen ziran. Ustaina gora ta bera zerabilen, baiña kata-motzak etzuten egundo ere utsik egiten.

Begira zendenak iñori ez lakoze txalo-otsez eskertu zioten. Bum laster konturatuzan ura oso atsegir izan zitzaielako zala, ta bera ere poz-eztitan jarri zan, ta zur ta sor iñoi ez bezela begiratu zion aitari.

Leoi txikia negarrez zegoan oraindik ere, ezleak askotxo samindu zulako. Paul jaunaga joan zan Bum. Paul jauna Iodi aundi zan, ta zirku osoaren jaubea.

—Paul jauna, itz egin bear dizut.

Gizon ura bere arazoan ari zan arren, opa zuna esateko agindu zion.

—Leoi-ezleak ez ditu ondo artzen aiek —asi zan aurtxoan—. Jo egiten ditu, ta leoiak ez dute olakorik bear, on leial ta esanekoak dira-ta.

Paul jaunak ardura antzo begira zun.

—Nola dakik ik ez dutela zigorkadarik

bear? Berak jakingo du, inork baiño obeki, zer egin; bere ditu leoiak, eta nik ezin ezer esan.

—Onak dira: ez dute, ba, ezer txarrak egiten; ez diote, gainera, bera baiño sen-doago izan arren, ozkarik egiten. Eta zer-bait ba'diotsazu, zuk esana egingo du noski; zuk nai izan ezkero, ba, bota dezakezu zirkutik, ere.

Paul jaunari eder izan zitzaison txikiaren adimen-jokua, ta ezleari adi-eraziko ziola agindu zun.

Gerozkoan Bum bere lagun abreen bitar-teko ta zaindari izan zan. Zei edo larrion arnas-oska baten igororik, Paul jaunaren etxearen dei egin oi zun, edo beste edozein lekutan inguratzun, beti kanpotik din, dii zeraman alkondaratik tiraka.

Dunbo'k arantza dauka ankan josita, ta heingoa kentzen espadiozute, arrastian ezingo du ezer egin.

Beste bein, osoari jateko gutxi jarten ziotelako kontua zan: gosez omen zegoan gaixoa. Edi fokak ur geiago bear zula. Edi Nabari perra bat andeatu zitzaiola.

Uti batuko zirku-ekiñaldia amaitzen za-nean. Bum eta abereak itun ta muzin samar-jarten ziran, egun askotan alkar ikusi bagezun ai ziralako. Baiña gero, keiolak aton-dutzen asten ziran eta Zeus'ek, oi bezela, ele-pantearen alboan bere gurdiztarra jarren zunean, Bum eta onen lagunak alaita-kan berriez ekortzen ziran.

Abagune artan, zirkua, bere etxe ta bere abereak, zumardi eder, zugatz orlegi ta lore usaintsuz apaindutako baten ondoan jatri zituzten.

Bum zumardi artara joan oi zan kirkira billa, ta gero urrapatzen zitun guztink txi-niñuen kailolan sartzen zituan. Auekin hil-dur ziran tximuaak, eta garrasi baten ari oi ziran: Bum'ek parre zegian onen uzkur ta txepel zekuselako.

—Aita, nerónak ere zerbait egin nai dut egun batean. Zergatik ez didazu utzen. Dunbo'ren gaiñean zanka-lepo jende aurrean agertzen?

Kolore askorekin jantzi zuten, eta itxen-zun.

Zarta-zarta txalo jo zioten, ta Dunbo zo-riontsu zebillen jiraka jendearen aurrean.

Beste abereai, jakiña, bekaitz pizkatek ozk-egin zien barnean.

—Zergatik ez duzu irtetzen, gu bezela, txirringuts gaiñean?, esan zioten tximíñak.

Osoak ere onela itz egin zion:

—Ni ex naute iñoi ere erakustegira aten-zena. Umeen ikusgarritzat naukate soil-lik. Ez duzu uste biok irten ezkero, zer-apl egingo genukela?

Dunak parreka asi ziran, osoa min lotu zistera mintzatzen zalako; txaldan ergel-iztutu hai zeukaten taldean.

Paul jaunari atsegir izan zitzaison Bum Dunbo'ren lepo gain ikustea. Zeus'i esan gure egunen baten egitarauan sar zezakeala gure era, umeak jendearen gogoko ziralako, geltzak ba'ziran batez ere.

Aunibaina, Zeus'ek etzun nai izan. Aunibaina, Zeusk' etzun nai izan. Aunibaina, Zeusk' etzun nai izan. Aunibaina, Zeusk' etzun nai izan.

—Bum'ek, aurrerantzean ere, len be-gi ikustegiko ezarlekutik begiztatzen zun jasgarria.

Katamotzak, gogaikarri izanik ere, eriki lan dagite. Aitak eta aiek bukatzen zituzten, nolako txalo-zartadak entzuten dugun.

Aren lagunak ixillean lotu ziran. Andik zet leoiak ots:

—Aitari zor diozu ori. Guk ere ba'genukez bezin ezle trebea, gauza berdinak edo degoak egingo gintuzke.

Bum beti zegon bere aita noiz irtego nia.

Arratsale artan, Zeus'ek besteetan baiño niñago zerabilzkin suzko borobilak; utamotzak, ala ere, etzunten utsik egiten. Hena palta zan zapart egiteko. Zeus'ek nagi erdiratu zun besoa ta katamotzak nagi, baiña bear zun tokitik igaro heau-zun, ezlearen gainera erori zan, na lurre-n eratsirik.

Begira zeudenak, negarrez, txilioka ari zan. Bum'ek ere negarrari eman zion, aita odol gorritan asea zeramautela hutean. Baiña ezin izanzan kanpora irten, nago guztiak zutik bai zeuden. Gainera, bideomer jauna bertatik irten zan Dunbo'kin batera, etzala ezer gertatzen eta jostaldiak jarraitzen zula, adieraziaz. Ta Bum'ek parre zegian gogotik batez ere ikotxa ziardutzen gizon txiki aiek ziralata.

Bum aitzaz oroitu zan eta aldegin zun indik. Aren gurdiztarrean etzegon iñor ge, ta abereak muturka ari ziran katamo-takin. Bum ere zertxobait esatera abiazu, baiña Perguson andereñoak bere etxe-a eraman zun.

—Aita nun dago. Ikusi nai nuke!

—Zure aita zerura joan da, artez-artez. Orain begira danguzu, ta egunero ikusiko zaitu.

—Baiña nik bera ikusi nai nuke, illa ba'da ere.

Eta andik urrundu zan.

Dunbo'k, bere mutur luzean artu ta sor-baldara igo-azi zun.

Aurtxoak samatik oratu zion, eta negar egin zun, negar-malkoak Dunbo'ri belarri-tara egotzirik.

Leoiak orruka asi ziran, kaiolak urratu ta irten nairik.

—Itxoien guk irten artean, ta ikusiko du-zute gain duzutena, katamotz erailtzailleak.

Samurñe'k iraínez eraso ta josten zitun: aintzak eta zaldiak, berriz, txint zegiten sudur-aizeka, esi gaiñez salto naien; baiña ezin ziran urten inolaz ere, anak lotuta zeuzkatalako.

Dunbo'k ere bere mutur tzarrez jo zun katamotzen kainila, baiña ezin puskatu, burnizkoan zan-eta. Osoak ergeltxo bai zan, negar ta negar, etzun hesterik egiten.

—Guk ez genun ura iltzerik gura, —ze-saten, katamotzak, izu-lauorrian. Ezbear bat izan zan, aurki. Guak maite genum Zeus.

Bum masaiti zan, ta etzun geiago negarrik egin.

—Gose maiz, esan zun.

Samurñe'k jauntzen zizkioten kakauete ta gozokiak eman zizkiion, ta Dunbo'k ardura guztiz estali zun bere ogetxoan —dagoneko ogea baitzun—, ta ari kontu kontari luza-roan jardun zun, bere ipuin-sorta agortu arte.

Goizem, aitarekin oroitu zan Bum eta negarrari eman zion herriro,

Perguson andereñoak gosaria atera zion, ta Paul janna berarekin egon zan zati batean.

—Etzenuke negarrik egin bear, Bum; gi-zontxo egina zara-ta. Ez duzu geiago aitarik ikusiko, baiña guak maite zaitugu ta geure-kin biziko zera. Tori, eros-zazu izozki bat.

Erosi zun izozkia ta luzaro ekin zion zo-tza miazka.

Kanpotar asko zan inguruau, ta inork ere etzion jaramonik egiten.

Paul jaunak naikoa diru eman ziolako, beste izozki bat ere erosi zun, ta gero zu-mardira joan zan.

Besar ezean etzun zan.

—Gizontxo naiz ta aita ikusi nai dut,

GURUTZEGRAMAK

—Ta guk zer egingo dugu zu bage?
leoiak zaputz.

Dunbo'k etzun ezer esan; mutur luzearekin estu-estu egin zun bakarrik.

—Bum, prest dauzkazu zeure gauzak, oles egin zun Perguson andereñoak.

—Joan egin bear, joan egin bear nai-taez, zion negarrez. Baiña enazute aiztuko, ezta ala? Ta itzultzen naizean, ezagutako nauzute, bai ta egin ere; ta ez duzute beste aurtxoekin bezela nirekin egingo; ni Bum naiz, ba, zuen ume baltzizka, ta ez diot iñori ere esango zuok itz eta parre egiten duzutenik; ezta negar egiten duzutela ere, ezleak min ematen dizuenean. Ta Dunbo'k ipui geiago ikasiko ditu neri esateko, ezta ala?

Laztan gozoa eman zion Dunbo'k bere mutur ezkotuaz.

—Ta Samurñe'k leku ixillean gordoko dizkit gozoki guztia. Gordoko dizkidazu?, ulu ark.

Baietz esan zion Samurñe'k.
Perguson andereñoa billa joan zitzaien eta ezin jarraitu agurketan.

—Agur, Bum! —oiu egin zioten. Eguznero zai gauzkazu.

Ta Bum'ek esku biakin muiñik asko egorri zizkien.

Oreiñak bidera irten zion.
—Ba-naramazu zeurekin?

—Bai, orixe, diotsa, oratu ta txit celu hesarkaturik.

—Nora ou abere arrekin?, galdetu zion Perguson andereñoak.

—Nerekin daramat, diotsa Bum'ek.

—Ezingo duk. Mueta ontako abererik ti
dute ikastetxeen artzen.

Bum'ek, Oreina besoetan, jarraitu zun,
—Eraman nezake, jauna? Gaide zun lei
biziak.

Jaunak, gogor zitzaien arren, erantzun
zion:

—Ezin dezakezu, Bum. Laga bear duzu
oreinua. Baiña etaizte estutu, etorrako zera
Malko-tanto dizditsuak zerioten aurtio-
ari masail heltzak barna.

—Oa zere lagunekin, Oreintxo, esan zion
Bartzanka,

—Bildur ematen didate; ain audiak
dira!

—Onak dituzu, ala ere. Aurrerantzean,
Zalpuri dotore baten sar zuten Bum, eta
etaman.

—Joan da, otsoak mormox.

Baiña danak itun be itun zeudelako,
inork etzun tautik esan.

Bertatik ulu samiña eldu zan berengana,
Gazterean kukuriko zegon oreinua argitu
sun illargiak. Inork etzun, alere, ura poz-
teko gogorik, aietan txikiena bera zan
arran.

Oreiñak gaixuak negarrez ekin zun, aurtio
bat uluri.

Tadunbo'k, lengo naigabez aiztu ta abe-
retxoa mutur luzean arturrik, kanta-kantari
kulunkatu zun:

«Lo, lo ene orein,
or dabil, mamaia;
lo gutxi ha'dagi,
jango du oreinias.

(Scritto)

Eskerretik eskumara:

- 1.—(Atz. aur.) Onuratsu.
- 2.—Izan aditzar-ja jokaldi bat.
- 3.—Izena.
- 4.—Aots-laguna, (Atz. aur.) Dirutza.
- 5.—Antxiña, Euskal-abirena.
- 6.—Koska, Maitagarri.
- 7.—(Atz. aur.) Alper.
- 8.—(Atz. aur.) Lokarri.
- 9.—Almenik ez izan.
- 10.—(Atz. aur.) Artu ezazu.
- 11.—Izon aditzaren jokaldi bat.

Goitik bera:

- 1.—Musikako nota bat.
- 2.—Ikusteko oida.
- 3.—Aots laguna, (Atz. aur.) Izan erazi.
- 4.—Zerrotz, (Atz. aur.) Bizi.
- 5.—Lo, (Atz. aur.) Bizkor.
- 6.—(Atz. aur.) Kukumario, Ilioiz.
- 7.—Ardi zaitzaille, Aots laguna.
- 8.—Beste mundura joan dira.
- 9.—Guraso.
- 10.—(Atz. aur.) Bizkaiko erri baten izena.

LENGOAREN AZALPENA

- 1.—L.
- 2.—Rag (Gar).
- 3.—IOPOK (Kopoi).
- 4.—IDNUGAL (Lagundi).
- 5.—UDN. Rotia (Aitor).
- 6.—ZTNUA (Auntz).
- 7.—ZEATZ. LOI.
- 8.—MOROKIL.
- 9.—AARON.
- 10.—ZAN.
- 11.—N.

- 1.—Z.
- 2.—UTZ.
- 3.—IDNEM (Mendi).
- 4.—IDNUAOA (Aoundi).
- 5.—RON (Nov).
- 6.—ATRAZ (Zarta).
- 7.—LAPUR, ZORAN (Naroz).
- 8.—GOGOR, KON (Nok).
- 9.—KATALIN.
- 10.—LIPOLE (Lopil).
- 11.—L.

